

AMICS DEL PAÍS

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS -1822-

LA RECUPERACIÓ: EUROPA NO ÉS SUFICIENT

Xavier Vives

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals d'Amics del País
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

23 de març de 2021

Els textos d'Amics del País

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS

La recuperació: Europa no és suficient

Xavier Vives
*Professor i director del
Centre de Recerca Público-Privat IESE*

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals d'Amics del País
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

23 de març de 2021

Edita: Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País
Dipòsit Legal B 7854-2021

La recuperació: Europa no és suficient

Bona tarda. Senyor Primer Tinent d'Alcalde, senyors regidors, senyor President de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País i membres de la Junta.

Visc a l'Eixample. Quan fa unes setmanes vàrem veure cremar els carrers de Barcelona i vandalitzar els seus comerços, aleshores vaig pensar: quina sort que som a Europa. Quan vaig veure legitimar, directament o indirecta, la violència des d'instàncies polítiques, vaig pensar: quina sort que som a Europa. Quan veig una decisió injusta de la justícia, penso: quina sort que som a Europa. Quan tenim una gran crisi o patim una pandèmia, penso: quina sort que som a Europa. I podria seguir. On seríem ara si davant la crisi de 2007-2009 haguéssim estat fora de la Unió Europea? No és doncs casualitat que Europa sigui un tema recurrent de conferències anteriors.

De què serveix Europa? La Unió Europea ha proporcionat un marc d'estabilitat i de pau després de dues devastadores guerres mundials. Ha servit per consolidar una estructura política que regula bona part de les nostres vides i proporciona unes regles de joc democràtiques per l'actuació dels estats membres. La Unió Europea ha servit pel coneixement mutu dels pobles, com demostra l'èxit del programa Erasmus. La Unió Europea ha servit per integrar econòmicament els distints països endegant un mercat únic de béns amb unes regles de competència comunes per a les empreses. La Unió Europea ha servit per ajudar els països endarrerits amb els fons de cohesió i estructurals, i els països en crisi a la seva perifèria, mitjançant rescats. En el cas de l'eurozona, ha aportat el paraigües formidable que ha representat el Banc Central Europeu. La creació d'aquest i la imple-

mentació de l'euro va estabilitzar la política monetària de molts estats i la va protegir de les turbulències dels mercats financers internacionals.

Els ciutadans dels estats membres tenen una opinió favorable en general de la Unió Europea segons dades del centre Pew. Fins l'estiu de 2020 les opinions positives anaven a l'alça, a Espanya l'aprovació era d'un 68%, i fins i tot el Regne Unit assolía un record del 60%. Europa també ha servit com ase dels cops dels governants quan no volen prendre decisions impopulars però necessàries.

Ara bé, no tot són flors i violes. I amb la pandèmia no tot està funcionant bé. Malgrat que la Unió Europea va tenir la bona iniciativa de centralitzar la compra de les vacunes contra la Covid-19 per tenir més poder de negociació i evitar desigualtats en la distribució entre els països, va tardar en aprovar-les i en firmar els contractes amb les empreses subministradores. Es va donar preferència a minimitzar la responsabilitat del governant, i dels funcionaris involucrats, davant possibles reclamacions, enlloc d'accelerar el procés de vacunació. Això va incloure negociar preus a la baixa i ha fomentat que les empreses farmacèutiques donin prioritat als països que paguen millor. Aquest fet no es va tenir en compte. No va ajudar que els funcionaris que varen negociar els contractes de les vacunes no fossin experts en la matèria. El resultat ha estat que a la majoria de països de la Unió Europea no arriba al 10% la població vacunada en primera dosi, molt pel darrera no ja del líder Israel, sinó també dels Estats Units i del Regne Unit.

L'excés de prudència, la gran aversió al risc, i la rigidesa burocràtica de la Unió Europea contrasten amb la resposta ràpida

anglosaxona, com si els responsables europeus no entenguessin el caràcter del creixement exponencial de la pandèmia. Aquest excés de prudència, com demostra la suspensió temporal -i poc coordinada entre països- de l'administració de la vacuna Astra-Zeneca, tindrà, probablement, un alt cost en vides. A més, farà créixer l'escepticisme envers les vacunes. Malgrat que l'empresa que ha desenvolupat la primera vacuna, BionTech, és alemanya la Unió Europea no ha estat la més ben servida.

La reacció comunitària amb l'anomenat “mecanisme de transparència” permet a un estat membre prohibir l'exportació de vacunes si el país no ha rebut les dosis promeses (això ha passat ja a Itàlia). Es un pegat que s'explica per una mala negociació des de l'inici. La Comissió Europea àdhuc va voler imposar controls a la frontera d'Irlanda del Nord per evitar que s'escapessin vacunes al Regne Unit. Va haver de rectificar immediatament. Notem a més a més que la cadena de producció de les vacunes és molt internacional i que comportaments proteccionistes podrien fer-la col·lapsar, i acabar perjudicant, de retruc, a l'Europa continental.

En resposta a la crisi de la Covid-19 la Unió Europea ha llançat un fons de recuperació. L'instrument principal és el *NextGenerationEU*. Els objectius d'aquest instrument inclouen promoure la cohesió econòmica, social i territorial de la Unió Europea, enfortir la resiliència i la capacitat d'ajust dels estats membres, mitigar les repercussions socials i econòmiques de la crisi del coronavirus, i recolzar les transicions ecològica i digital. En l'assignació dels fons, els plans de recuperació presentats pels països han de complir amb la condició de destinar un mínim del 37% per a la transició verda i un 20% a la transformació digital. La intenció dels fons és finançar despeses no recurrents

que suposin un canvi estructural per a l'economia i tinguin un impacte a llarg termini.

Els fons de recuperació europeus són importants per diversos motius. El primer, és pel seu volum, $\frac{3}{4}$ de bilió d'euros (750.000 M€) dels quals més de la meitat seran subvencions directes i la resta préstecs. La resposta a la pandèmia ha estat molt més decidida i generosa que la resposta a la Gran Recessió que va començar amb la crisi financera el 2007-2009 i que es va agreujar a Europa amb la crisi del deute, on l'austeritat es va imposar de seguida. El fons *Next Generation* s'ha comparat amb el Pla Marshall de reconstrucció de les devastades economies europees després de la Segona Guerra Mundial en el període 1948-51 que va representar un 2% del PIB conjunt dels països receptors. Ara, només la part de subvenció que li tocarà a Espanya del programa europeu, aproximadament 70.000 M€, representa més d'un 5% del seu PIB. Espanya és el segon país, després d'Itàlia, que més transferències s'espera que rebi. Això és així perquè la distribució dels fons no és proporcional al PIB de cada país sinó a les necessitats, estimades amb indicadors de desocupació, PIB i PIB per càpita. Aquesta distribució és particularment rellevant, doncs són precisament els països fiscalment forts, com Alemanya, els que més poden ajudar als seus ciutadans i empreses en l'actual pandèmia sense necessitat de fons europeus. Tot i així, la resposta europea es queda molt per sota de la dels Estats Units que ja porten tres grans plans de rescat, dos d'ells substancialment més grans que l'europeu. I el pla europeu no és només de menys quantia sinó també d'implementació molt més lenta.

El segon motiu de la rellevància dels fons és que la Unió Europea s'endeuta per finançar els projectes i això implica un embrió de deute mutualitzat. Aquest és un pas molt important ja que una

gran debilitat de l'euro és que no està recolzat per una unió fiscal i un únic tresor europeu. Constitueix, doncs, un pas significatiu en el camí de la consolidació de la moneda única que va rebre la darrera empenta amb la posada en marxa de la Unió Bancària.

El tercer motiu, no deslligat del segon, és que els projectes han de ser transformadors i han d'augmentar la resiliència de les economies. No es vol que la Unió Europea es consolidi com una unió de transferències recurrents on sempre és el Nord que ajuda al Sud. S'ha de garantir que els projectes incrementin la productivitat dels països de la perifèria i que el deute es pugui tornar. Això es vol aconseguir mitjançant el requeriment d'aprovació d'un pla estatal, un seguiment estricte de l'assoliment de les fites proposades en els projectes, i un compromís del país que presenta el pla d'endegar reformes per tal que no hagi de tornar a demanar diners al cap d'un temps. En el cas espanyol s'apunta, entre d'altres, la reforma del mercat laboral per reduir l'elevada taxa d'atur estructural, la dualitat entre treballadors indefinits i temporals, i l'elevat atur juvenil (del 40% a Espanya i només una mica inferior a Catalunya). Així mateix es vol assegurar la sostenibilitat de les pensions.

Un punt crucial per tal que la Unió Europea sigui una unió on existeixi una assegurança mútua i no sigui únicament de transferències Nord-Sud o centre-perifèria és que la indústria guanyi pes a la perifèria. Mentre que a Itàlia, França o Espanya ha disminuït el seu pes relatiu, a Alemanya el sector industrial s'ha mantingut estable des del principi de la moneda única. La indústria, en un sentit ampli, que inclou tant *hardware* com *software* digital, és clau per a la productivitat. La política industrial també torna a Europa perquè aquesta s'està quedant enrere en sectors tecnològics crucials com la intel·ligència artificial, el 5G, semi-

conductors o la producció de bateries. De fet, la capitalització total del mercat de valors alemany està per sota de cada un dels tres gegants tecnològics del Estats Units: Amazon, Apple i Microsoft.

Les grans plataformes tecnològiques s'han desenvolupat als EUA i a la Xina gràcies al seu dinamisme científic i tecnològic, i a l'amplitud del seus mercats. Europa és encara un mercat fragmentat en serveis i no pot aprofitar les grans economies d'escala que hi ha en el tractament de dades. Per això s'estan posant en marxa grans projectes europeus per tractar de coordinar les inversions en aquests camps. Europa no es pot acontentar amb un paper regulador de les noves tecnologies i de la gestió de les dades -amb l'humanisme tecnològic no n'hi ha prou, ha de tenir un paper en el seu desenvolupament i generació. A més, com ja va deixar clar la Comissió Europea impedit la fusió dels gegants del ferrocarril Alstom i Siemens el 2019, no hi ha contradicció entre la defensa de la competència i la competitivitat internacional de les empreses. La raó que Europa no tingui gegants tecnològics no és que hi hagi massa competència sinó que no hi ha un mercat digital integrat.

El Gobierno de España va enviar un esborrany de programa de recuperació l'octubre de 2020 a Brusel·les amb deu grans línies d'actuació. De la previsió de subvencions que arribaran dels fons *Next Generation*, el Gobierno ja ha posat en els pressupostos de l'estat de 2021 gairebé 27.000M€ i ha definit l'estructura dels grans projectes privats que necessitaran l'ajuda pública (els PERTEs), a més de reforçar els programes usuals dels ministeris. Espanya ha entomat la crisi de la Covid-19 en una posició fiscal dèbil que fa que la resposta pròpia privilegiï els crèdits per sobre de les ajudes directes. Per contra, el Gobierno reclama les subvencions però no els crèdits del programa europeu.

La gran preocupació és la capacitat d'execució dels projectes europeus, que poden estar adjudicats fins l'any 2023 i poden ser executats només fins el 2026. Això és així donada la relativament baixa capacitat mostrada en el passat: a desembre de 2020, Espanya havia executat un 43% dels fons estructurals del període 2014-2020, encara que queden tres anys per certificar projectes presentats. Dels més endarrerits destaquen els ajuts a la R+D.

La utilització dels fons europeus presenta també un altre repte important apart de la seva execució: la capacitat de generació de projectes que estiguin alineats amb les recomanacions de la Comissió Europea, condició necessària per tal de poder rebre els fons. Per encarar aquests reptes és necessària la col·laboració público-privada, que pot permetre incorporar els actius del sector públic i del sector privat. El sector públic pot aportar infraestructura, recerca bàsica i fortalesa de balanç per a projectes amb resultats a llarg termini. El sector privat, a part de co-financiació, pot dissenyar i impulsar projectes innovadors amb capacitat d'arribar al mercat aportant gestió del risc i solucions comercials.

El Gobierno ha centralitzat el procés de selecció de projectes a la Moncloa i al Consell de Ministres plantejant que aproximadament un 50% seran executats per les CCAA i els ens locals amb mecanismes de co-governança. Ha pres mesures per facilitar la implementació dels projectes simplificant procediments i controls en un discutit decret llei. L'experiència passada i la gestió recent de la pandèmia, amb les dificultats en el tractament dels ERTOS o de l'ingrés mínim vital, indiquen la magnitud del problema.

Dues condicions més són necessàries per tal que els projectes europeus siguin transformadors. La primera és que es seleccio-

nin els millors projectes. Com exemple i alerta cal recordar aquí l'informe de l'AIReF (Autoridad Independiente de Responsabilidad Fiscal) sobre les infraestructures de transport a Espanya en el període 1990-2018. L'AIReF diu que Espanya ha construït la xarxa de tren d'alta velocitat més extensa del món després de la Xina “sense tenir en compte criteris de mobilitat”, que no es recuperarà la inversió, que l'anàlisi cost-benefici social no ha sortit positiu, i que l'objectiu declarat de millorar la cohesió territorial no s'ha aconseguit. De fet, han augmentat les disparitats territorials. No s'hauria de repetir, doncs, amb els fons de recuperació europeus la lògica centralitzadora i malbaratadora del desenvolupament de l'AVE.

Per a seleccionar els millors projectes hagués estat adequat constituir una agència independent amb el concurs d'experts, tal com van demanar diverses institucions de la societat civil, i que una secció d'aquesta també fes el seguiment dels projectes amb els mitjans administratius necessaris. La centralització pot ser eficient si les decisions es prenen amb criteris de qualitat i no de quotes o “*café para todos*”, però també pot generar colls d'ampolla en la gestió dels projectes i una major politització. Seria òptim que experts independents, també internacionals, fessin la selecció de projectes a partir de convocatòries públiques. Una agència independent podria garantir que es compleixin els criteris europeus tant per a la selecció, com per al seguiment i compliment d'objectius. A més a més, podria trobar un bon equilibri entre eficàcia i responsabilitat (*accountability*).

La segona condició per tal que els projectes siguin transformadors és que s'han d'acompanyar de reformes que millorin l'educació a tots els nivells, que impulsin la investigació i la R+D, que simplifiquin la burocràcia del sistema científico-tècnic, i que

facilitin la transferència de la recerca a l'empresa. L'èmfasi ha d'estar en el capital humà més que en el capital físic. Es tractaria d'un conjunt de mesures per aixecar la productivitat empenyent la innovació, ajudant a les empreses avançades a mantenir-se en la frontera de la competitivitat internacional, i a les PIMES -incloent el petit comerç- a posar-se al dia en digitalització i ecologia. També caldria augmentar la competència en el sector serveis, millorar l'eficiència de l'administració pública i agilitzar l'administració de justícia. Aquestes reformes, juntament amb la del mercat de treball i pensions, s'haurien de fer per voluntat pròpia i no per imposició d'Europa (i a insistència de l'incombustible Mark Rutte). Els fons europeus permeten finançar les reformes i alleugerir els costos de transició cap a models de producció i de consum digitals i sostenibles. És l'oportunitat de fer les reformes que l'economia i la societat necessiten.

A l'enquesta que vàrem dur a terme al centre sector públic-sector privat (PPSRC) de l'IESE a finals de l'any passat a un conjunt d'entitats representatives de la societat civil metropolitana hi va haver consens en la necessitat de transformar el model econòmic en favor d'activitats basades en el coneixement i que afavoreixin un increment de la productivitat per assolir nivells més grans de benestar. El capital humà, la recerca i la innovació es veien com un eix vertebrador d'aquesta transformació.

Els seus vectors són plenament coherents amb els objectius dels fons *Next Generation*: transició energètica verda amb descarbonització, generació d'energia amb fonts renovables i mesures d'estalvi energètic. Transició digital incorporant les noves tecnologies a la societat, a l'administració, als processos productius -tant a la indústria com als serveis i al sistema de salut i educació. Formació en l'ús adequat de les noves tecnologies digitals -tant

en etapes inicials com en reciclatge de professionals. Atracció i retenció de talent per a la recerca i la innovació. Reconversió sostenible del sector agrolimentari (porcí). Realització i millora d'infraestructures necessàries i endarrerides de transport (rodalies), logística (millora d'accessos al port, distribució de mercaderies), telecomunicacions (xarxes 5G), recerca (*Barcelona Supercomputing Center*, Sincrotó Alba II, ICFO) i hospitals (ampliació del Clínic, Vall d'Hebron, Hospital del Mar). Rehabilitació d'edificis i impuls decisiu al parc d'habitatge públic de lloguer.

La reindustrialització s'ha de basar en grans projectes transversals. Un de cabdal seria el vehicle elèctric que involucra la fabricació de bateries, la xarxa de càrrega, el 5G, la intel·ligència artificial, i que revoluciona la indústria de l'automòbil amb mobilitat sostenible. Un altre seria la modernització digital de les PIMES -eliminant els obstacles al seu creixement per tal que guanyin escala- i el suport a l'ecosistema de *start ups*.

El sector turístic, de gran pes econòmic, s'ha de reconvertir mantenint l'activitat i l'ocupació, aprofitant les noves tecnologies i desenvolupant una oferta turística de qualitat d'acord amb el sector cultural. Es planteja un impuls a la cultura que ajudi a configurar un nou model turístic mitjançant la creació d'aliances entre els principals actors (MNAC, MACBA, CCCB, Museu Picasso, Fundació Miró, ...) i també institucions de recerca per oferir una oferta cultural molt potent que posi altra vegada Barcelona en el mapa internacional i atragui turisme no només de sol i platja.

En el sector de la salut coincideix la necessitat d'una inversió més gran per impulsar la investigació (biomedicina, biotecnologia) i retenir talent, i millorar la infraestructura per donar un

bon servei. En aquest sector l'impacte de la digitalització, l'ús de la intel·ligència artificial i la robotització serà molt important i beneficiós. La teleassistència i la telemedicina han vingut per quedar-se. A més a més de l'objectiu de millorar l'eficiència en la provisió dels serveis sanitaris cal plantejar-se aprofundir en la integració de la gestió sanitària des de l'atenció primària, fins a l'hospital d'aguts i els centres sociosanitaris.

Catalunya afronta la recuperació post pandèmia amb una gran polarització política i amb el focus d'interès en una altra banda. Un exemple paradigmàtic és la manca de presència de les nostres autoritats en la recent presentació del projecte de vehicle elèctric de SEAT. Un projecte cabdal en l'impuls de la indústria neta i en el futur d'un sector tant important per l'economia de Catalunya (i d'Espanya), que representa més del 10% del PIB i més de 140.000 llocs de treball directes i indirectes.

L'acostament de la producció industrial als centres de decisió fruit de la desacceleració de la globalització (*reshoring*), ja present abans de la pandèmia, s'ha accelerat. Aquest canvi en la cadena de valor global afavoreix els països d'origen o bé on siguin els centres de decisió de multinacionals, Alemanya i el seu *hinterland* a l'Est d'Europa en particular. En efecte, hem vist com importants empreses industrials multinacionals han tancat recentment fàbriques a Catalunya, com Nissan.

La inestabilitat institucional a Catalunya no afavoreix tenir centres de decisió empresarials rellevants, amb implicacions negatives no només per les deslocalitzacions sinó també pel mercat de treball d'alta qualificació. Tampoc ajuden els disturbis amb violència persistents al centre de Barcelona.

Cal tenir una estratègia industrial ambiciosa. En el cotxe elèctric convergeixen molts dels avenços tecnològics i el vector de l'economia verda, i el paper coordinador del govern és necessari. No podem quedar al marge d'aquests projectes. El contrast amb el País Basc en cooperació públicoprivada, per exemple amb el projecte de l'hidrogen verd, no pot ser més colpidor.

La disfuncionalitat política té conseqüències econòmiques. La idea que l'economia pot ser autònoma de la política és enganyosa. Itàlia, com a exemple paradigmàtic, s'ha convertit en la baula feble de l'euro amb un creixement nul de la seva renda real per càpita des de l'entrada a la moneda única. Ara, Mario Draghi vol corregir aquesta situació fent servir els fons europeus. Draghi ha incorporat tres independents de prestigi internacional en economia, transició digital i transició ecològica en el seu govern.

Catalunya necessita un govern competent amb un projecte coherent i detallat, consensuat amb els actors econòmics i socials, amb l'objectiu de recuperar l'economia i superar la pandèmia. La Generalitat va presentar 27 projectes emblemàtics, però cal concreció, consens i ambició. Cal notar, en primer lloc, que a Catalunya li interessa que els projectes siguin adjudicats de forma competitiva perquè té capacitat per presentar projectes de gran qualitat. Un bon exemple en recerca és que ha aconseguit el 53% dels ajuts concedits per l'*European Research Council* a Espanya en el període 2007 – 2020, i estaria en segona posició com a país a la UE-28 en projectes aconseguits per milió d'habitants.

En segon lloc, el Govern de Catalunya hauria de requerir al Gobierno de España que endegués les reformes que estan en les seves mans (com pensions, administració de justícia, laboral, finançament autonòmic). El mateix Govern n'hauria d'impulsar

directament d'altres. Serien reformes per reorientar el model productiu i aixecar la productivitat reforçant l'educació a tots els nivells i el sistema de salut; establint una política industrial moderna; i fomentant la investigació i la innovació. Hi hauríem d'afegir la reconversió sostenible del sector turístic en paral·lel a una ambició cultural més gran de Barcelona i Catalunya en general.

En tercer lloc, cal tenir en compte que Catalunya no tirarà endavant sense el motor que representa Barcelona i la seva regió metropolitana. Aquí és on es juga el futur i cal que Barcelona i la seva regió tinguin l'atenció del Govern corresponent al seu pes econòmic i social, i on cal una governança d'àmbit metropolità.

En resum, Europa és necessària però no suficient per a garantir la recuperació post Covid-19, i consolidar una economia competitiva i l'estat del benestar. Europa posa diners però cal tenir bons projectes, entre aquests seleccionar els millors i més transformadors, gestionar-los bé, i fer les reformes necessàries per aixecar la productivitat. Aquesta és, fonamentalment, la tasca del Gobierno de España que ha de primar l'excel·lència en la selecció de projectes i afrontar amb valentia les reformes. Des de Catalunya cal tenir un govern que tingui objectius ambiciosos, centrats en la recuperació econòmica i social i, sobretot, que governi. Si fem això no només encaminarem la nostra economia cap un futur digital, verd i més inclusiu sinó que també contribuïrem a la construcció europea.

Moltes gràcies.

